

Vergaderjaar 2023–2024

31 293

Primair Onderwijs

27 923

Werken in het onderwijs

Nr. 747

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 16 september 2024

In Nederland werken veel mensen deeltijd. En dat is ook zo in het onderwijs. Tegelijkertijd hebben we te maken met een tekort aan leraren. De personeelstekorten pakken we breed aan.¹ Onder andere door het stimuleren van meer uren werken in het primair onderwijs (po) voor wie dat wil en kan. Met de pilot «voltijdsbonus» en «meerurenbonus» kijken we hoe we ervoor kunnen zorgen dat meer leraren meer uren gaan werken.

Het stimuleren van meer uren werken met maatwerk heeft potentie. Zowel voor de leraren als de leerlingen in het po. De leraar krijgt voor meer uren werk de keuze voor meer loon, verlof of juist flexibiliteit om de werkuren in te delen. De leerlingen krijgen vaker een bekend gezicht voor de klas.

Het kabinet zet in lijn met het Hoofdlijnenakkoord in op het verder stimuleren van voltijds en meer uren werken in het onderwijs.² Geen kans mag blijven liggen om het lerarentekort te verminderen. Dat is ook een wens van de Tweede Kamer, die daarover eerder moties heeft ingediend.³ Het afgelopen anderhalf jaar is uitgewerkt welke ideeën kansrijk zijn en waarmee we verder aan de slag kunnen.

Eerder dit jaar heb ik in reactie op leden De Kort (VVD) en Paternotte (D66) toegezegd om de opbrengsten van de pilot meerurenbonus te delen voor Prinsjesdag: dat doe ik hierbij.⁴ Ik ga in op het vraagstuk van meer uren werken, de eerdere initiatieven, de opbrengsten uit de pilot en de vervolgpak.

¹ Kamerstukken 2023/24, 27 923, nr. 460.

² Hoop, lef en trots, Hoofdlijnenakkoord van PVV, VVD, NSC en BBB, Hoofdstuk 1 Bestaanszekerheid en koopkracht, Hoofdstuk 6 Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs.

³ Kamerstuk 35 300 VIII, nr. 33 en Kamerstuk 36 200, nr. 24.

⁴ Toezegging bij Begroting Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (18-01-2024; TZ202401-048) en Toezegging bij Leraren (28-02-2024; TZ202402-161).

1. Voorwaarden voor meer uren werken verschillen

In het po heeft zeven op de tien leraren een deeltijdbaan (0,8 fte of minder).⁵ Een substantieel deel van de deeltijdwerkers in het po wil onder voorwaarden wel meer werken. Een ander deel van de leraren heeft geen behoefte aan een voltijdsbaan.⁶ Werken in deeltijd heeft verschillende redenen, onder andere privéomstandigheden en werkdruk kunnen een rol spelen. Dat betekent dat de voorwaarden waaronder leraren meer willen en kunnen werken verschillen. En dat vraagt dus om maatwerk.

2. Opbrengsten van de kopgroep

In januari 2023 is er een kopgroep met schoolbesturen uit het po gevormd.⁷ De kopgroep is onder begeleiding van het Ministerie van OCW aan de slag gegaan met manieren om meer uren werken aantrekkelijk te maken. Besturen in de kopgroep bepalen zelf de aanpak en uitvoering van de initiatieven rondom urenuitbreiding. Ik heb de besturen voorzien van informatie: over de onderlinge voortgang, met onderzoek over wat leraren kan bewegen om meer te werken, met een juridische handreiking en met infographics over wat meer uren werken financieel oplevert.

De opbrengsten van de kopgroep van schoolbesturen bestaan uit drie ontwikkelde instrumenten: i. het voeren van het goede gesprek tussen de schoolleider en de leraar over de aanstellingsgrootte, ii. het bieden van meeruren-maatwerk met een bonus en iii. de beschikbaarheidstoelage. Hierna is aangegeven waar deze instrumenten uit bestaan. Deze kunnen uiteraard ook door andere besturen worden ingezet.

i. Het goede gesprek: schoolleiders spreken met leraren over meer uren werken als vast onderdeel van de gesprekscyclus. Uit deze gesprekken blijkt dat er vaak meer mogelijk is dan de leraar en schoolleider vooraf hebben bedacht. Van tevoren geeft de bestuurder spelregels en ruimte aan de schoolleider.

Zowel schoolbesturen uit de kopgroep als die eerder deelnamen aan het project van de Stichting Het Potentieel Pakken⁸ melden over het gesprek positieve resultaten. Deze verschillen in aard en omvang.⁹ Naast dat leraren meer gaan werken, werkt dit ook positief uit voor het behoud van leraren; het voeren van het gesprek over de gewenste uren kan uitval of vertrek voorkomen. Ook lijkt de tevredenheid onder leraren toe te nemen.

ii. Meeruren-maatwerk met bonus: schoolleiders kunnen in het «goede gesprek» leraren een keuze bieden uit verschillende extra's om meer uren te gaan (of blijven) werken. Daarbij moet voor iedereen duidelijk zijn voor wie, met welke werktijdfactor en onder welke voorwaarden, de bonus beschikbaar is. Keuzevrijheid en maatwerk zijn daarbij van belang. Mogelijke opties zijn bijvoorbeeld een bedrag in geld, flexibiliteit in snipperdagen, inroosting of andere taken. Het extra geldbedrag kan ook worden besteed aan de extra dag kinderopvang. Om besturen te voorzien

⁵ Kamerstukken 2023/24, 27 923, nr. 460 bijlage: Trendrapportage Arbeidsmarkt Leraren po, vo en mbo 2023 p 27 Kamerbrief Lerarenstrategie.

⁶ Deeltijdwerk_in_primair_onderwijs (arbeidsmarktplatformpo.nl) en Kamerstukken 2022/23, 31 293, nr. 671, bijlage: Onderzoek ResearchNed Meer uren werken in het onderwijs na (financiële) prikkels Primair Onderwijs | Tweede Kamer der Staten-Generaal.

⁷ Kamerstukken II, 2023/24, 31 293, nr. 671.

⁸ De pilot liep in de periode juni 2022 tot en met januari 2023 bij negen scholen van drie schoolbesturen: EduMare in Voorne-Putten en Rozenburg, Tangent in Tilburg en OOadA in Amsterdam.

⁹ Urenuitbreiding in het primair onderwijs (2023) en Jaarverslag Het Potentieel Pakken 2024. De opbrengsten lopen uiteen van rond de 0% tot 25%, waarbij het meerjarige effect onduidelijk is.

van een financiële onderbouwing heb ik een rekenmodel ontwikkeld (zie 3.2 hieronder).

Daarbij laat een businesscase zien dat als alle scholen in het po met leraren-tekorten¹⁰ meeruren-maatwerk bieden met een bonus, dit circa 1.900 fte kan opleveren. Namelijk netto 9.500 leraren die één dag (0,2 fte) meer gaan werken. Uit onderzoek van ResearchNed blijkt dat circa 25 procent van de parttime leraren bereid is een dag meer te werken. De verwachting is dat dit aantrekkelijker en eenvoudiger in te passen is bij urenuitbreiding op de eigen school.

De kunst is te ontdekken of en hoe dit potentieel te bereiken is. Binnen de kopgroep is er één bestuur dat op het moment van schrijven een meerurenbonus gaat testen in de praktijk. Het gaat om een bestuur dat een keuze uit geld of verlof aanbiedt. Dit geldt voor leraren die bereid zijn om een dag extra te gaan werken op een andere school binnen het bestuur. Ik zie dat als een mooie stap. Echter andere schoolbesturen in de kopgroep zijn tot dusverre terughoudend bij het in de praktijk brengen van de bonus. Die terughoudendheid komt deels voort uit onzekerheid. Onzekerheid over in hoeverre het werkt, hoeveel het kost, en mogelijke risico's. Bovendien vraagt dat om een cultuurverandering.

iii. De beschikbaarheidstoelage: leraren krijgen een geldbonus wanneer zij beschikbaar zijn op een dag die zij niet regulier werken. Hiervoor geven zij zich vooraf op als invaller voor een andere dan de eigen school. Wanneer op de opgegeven dag een leraar door ziekte of een andere onvoorziene omstandigheid niet kan werken, wordt de invaller opgeroepen. Dit verlicht de werkdruk van de collega's en de schoolleider en vermindert de neiging tot externe inhuur. Deelnemende leraren noemen de toelage een stimulans om ervaring en inspiratie op een andere school op te doen.

Een drietal besturen in de kopgroep probeert deze beschikbaarheids-toelage uit. Tot nu toe is het aantal leraren dat zich hiervoor heeft gemeld beperkt. In het eerste (half) jaar dat deze beschikbaar is, waren nog niet alle leraren op de hoogte van de precieze invulling. Daarom vind ik het belangrijk om de bekendheid te vergroten van deze toelage.

De beschikbaarheidstoelage is qua businesscase interessant: de opbrengst heeft een goede verhouding tot de kosten. De kosten blijven beperkt tot maximaal het aantal opgegeven dagen. En mogelijk worden de kosten voor externe inhuur teruggebracht.

Een directeur van een invalteam: «De beschikbaarheidstoelage zorgt voor een echte win-win situatie. Minder stress bij collega-directeuren, want een invaller is sneller geregeld. En de leerkracht krijgt ook nog eens een mooie vergoeding als dank voor zijn flexibiliteit.»

3. Resultaten tot nu toe

Eerder ingezette stappen laten zien dat het uitdagend is om meer uren te stimuleren met een bonus. Dit komt door verschillende aspecten: de deeltijdcultuur, juridische en economische randvoorwaarden. Zo blijkt onder andere uit een advies van het College voor de Rechten van de Mens

¹⁰ Kamerstukken 2023/24, 27 923, nr. 460 bijlage: Rapport personeelstekorten primair onderwijs 1 oktober 2023. Circa 55% van de scholen in het po geeft aan een lerarentekort te hebben, zo blijkt uit de uitvraag bij scholen in oktober 2023. Binnen de G5 is dat 86% en buiten de G5 51%.

over de juridische (on)mogelijkheden van een voltijdsbonus.¹¹ Het is daarom belangrijk om opgedane kennis te verwerken en te delen om belemmeringen weg te nemen, bijvoorbeeld juridische en economische (zie bijlagen 1 en 2).

De kern van de meeruren-aanpak is om de verworven inzichten en initiatieven die leiden tot urenuitbreiding verder te brengen. Dit zijn inzichten uit onderzoek en inzichten in de financiële positie van leraren.

3.1 Inzichten uit onderzoek

Uit onderzoek blijkt dat ruim een kwart van de ondervraagde deeltijdleraren de komende vijf jaar (waarschijnlijk) meer wil werken, als zij een (niet) financiële bonus ontvangen. Dit blijkt uit onderzoek van ResearchNed die 11.000 leraren heeft bevroegd wat hen beweegt om meer uren te werken.¹² De bereidheid om meer uren te werken is:

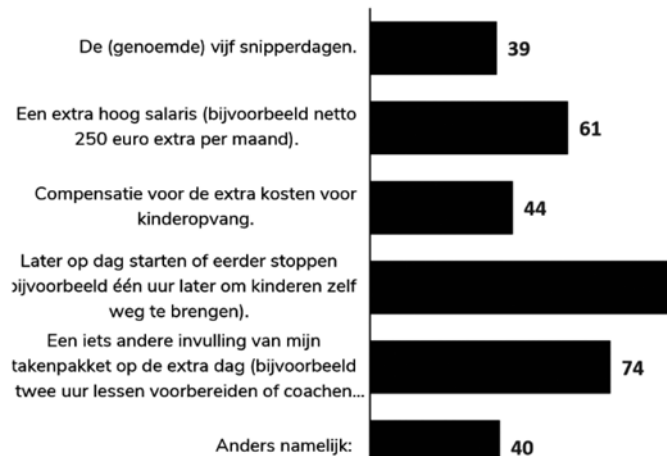
- 11 tot 45% met extra geld;
- 33% met flexibelere tijden/verlof;
- 27% met andere taken;
- 18% (van de ouders met jonge kinderen) met gratis kinderopvang.

Op papier ligt er daarmee potentieel voor contractuitbreiding. Dit potentieel komt ook naar voren uit een enquête bij drie schoolbesturen uit de kopgroep.

Uitkomsten enquête van drie kopgroep besturen N=215 parttime leraren

Er zijn ook andere opties denkbaar dan snipperdagen, welke van de volgende opties spreekt u het meeste aan om vijf dagen te gaan werken?

Selecteer één of meer antwoorden

¹¹ Zie bijlage 1 voor de juridische overwegingen, o.a. op basis van het Kamerstukken 2021/22, 29 282, nr. 459, bijlage: Advies van het College voor de Rechten van de Mens over de mogelijkheden om meer uren werken te stimuleren via de arbeidsvoorwaarden Arbeidsmarktbeleid en opleidingen zorgsector | Tweede Kamer der Staten-Generaal.

¹² Kamerstukken 2022/23, 31 293, nr. 671, bijlage: Onderzoek ResearchNed Meer uren werken in het onderwijs na (financiële) prikkels Primair Onderwijs | Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Rekenmodel

Met de uitkomsten uit onderzoek en enquêtes (zie figuur hierboven) is een rekenmodel ontwikkeld dat per school of schoolbestuur in kaart brengt wat een voltijds- of meerurenbonus kost en kan opleveren. Dit rekenmodel is beschikbaar voor schoolbesturen die zich melden bij OCW.

In het rekenmodel zijn meerdere varianten van meerurenmaatwerk, bijvoorbeeld of deze alleen geldt voor mensen die recent meer zijn gaan werken, of ook voor degenen die dat al langer doen. Bijlage 2 licht de verschillende varianten toe.

Evaluatie eerste jaar

Uit de evaluatie van het eerste jaar van de pilot blijkt dat ook bestuurders liever meer en andere opties dan alleen geld aanbieden.¹³ Zoals meer flexibiliteit of een andere invulling van het takenpakket. Door deze conclusies is de focus van een bonus verbreed naar meer dan alleen een geldbonus.

SEO onderzoek naar arbeidsvoorwaarden

Onder andere uit SEO-onderzoek blijkt dat voltijdswerken in het onderwijs relatief minder loont dan in andere sectoren.¹⁴ Dit in tegenstelling tot deeltijdswerken, wat in het onderwijs juist relatief beter wordt beloond dan in andere sectoren.

3.2 Inzicht in financiële positie

De verwachtingen van leraren over wat meer werken financieel oplevert, blijken niet altijd gebaseerd op de juiste informatie. Daarom is over 2023 in beeld gebracht hoeveel geld meer uren werken in de meest voorkomende gevallen oplevert.¹⁵ Een leraar zonder jonge kinderen houdt vaak zo'n 46% tot 55% van iedere euro over aan een dag meer werken – net als de meeste werkende Nederlanders. Een leraar met jonge kinderen houdt aan een extra dag werken 325 tot 670 euro per maand over. Dat is zo'n 28% tot 58%. Echter, als de kinderen ook een extra dag naar de dagopvang of de buitenschoolse opvang (BSO) gaan, blijft er per maand netto zo'n 55 tot 570 euro (5% tot 49%) over van de extra dag. Per huishouden laat de tool werkzorgberekenaar.nibud.nl zien wat meer uren werken oplevert.

4. Vervolg aanpak: focus op meeruren-maatwerk

Ik blijf schoolbesturen aanmoedigen om voltijd en meer uren werken te stimuleren. Door nieuwe mogelijkheden te onderzoeken en uit te proberen. Kansen laten liggen is geen optie, gelet op de personeelstekorten in het onderwijs. Andere sectoren kijken met belangstelling met ons mee. Mijn vervolgaanpak is drieledig:

1. het doorgaan met het ophalen en uitwerken van ervaringen in de kopgroep;
2. het opzetten van een nieuw experiment;
3. het aansluiten bij behulpzame initiatieven.

¹³ Kamerstukken 2023/24, 36 560 VIII, nr. 1, Tabel 109 Uitkomsten Strategische Evaluatie Agenda Thema Onderwijspersoneel; Evaluatie kopgroep meerurenbonus/voltijdsbonus Jaarverslag en slotwet Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2023 | Tweede Kamer der Staten-Generaal.

¹⁴ Beloningsverschillen onderwijs nader beschouwd(overheid.nl).

¹⁵ Mogelijkheden meer uren werken primair onderwijs | Publicatie | Rijksoverheid.nl.

1. Doorgaan met het experimenteren en verbeteren van de ervaring met verschillende vormen van maatwerk.

Op de deelnemende scholen wordt steeds meer ervaring opgedaan. De opbrengsten en best practices uit de kopgroep, bijvoorbeeld een conceptregeling van de beschikbaarheidstoelage, blijf ik vanzelfsprekend delen en verspreiden onder meer met schoolbesturen. Met sociale partners bespreek ik de mogelijkheden voor het bevorderen van meer uren werken en het creëren van draagvlak. Ook benut ik regionale initiatieven om dit verder te brengen. Ten slotte onderzoek ik op dit moment in hoeverre de aanpak te verbreden is naar andere onderwijssectoren.

2. Nieuw experiment

Zonder in de praktijk te testen wat daadwerkelijk werkt, komt er geen verder inzicht hoe het meerurenmaatwerk met een bonus werkt. Een kleinschalig experiment biedt inzicht in de werking van de keuzemogelijkheden in het maatwerk en welke effecten de verschillende vormen hebben. Dat kan besturen helpen de barrières en onzekerheden die ze tegenkomen te overbruggen. Ik ga daarom de komende tijd op zoek naar schoolbesturen die deze stap willen zetten en het aanbieden van een bonus willen uitproberen. Het Ministerie van OCW kan besturen helpen met het opzetten en implementeren van de aanpak. Ook dat is een opbrengst van de afgelopen tijd: er ligt een concrete opzet voor het uitproberen van meeruren-maatwerk met een bonus (zie bijlage 2).

3. Benutten andere initiatieven, zoals Groeifonds Meer Uren Werkt!

Het groeifondsprogramma «Meer uren werkt!» richt zich op het wegnemen van praktische belemmeringen om meer uren werken mogelijk te maken. Meer uren werkt! start in 2025 met diverse interventies in de sectoren kinderopvang, zorg en onderwijs. Samen met het veld zorg ik dat de interventies in het kader van *Meer uren werkt!* zo goed mogelijk worden benut in de onderwijssector.

Het zou een aantal specifieke groepen mensen helpen als zij meer overhouden van hun loon, bijvoorbeeld leraren met jonge kinderen. Informatie over wat meer werken financieel oplevert, helpt om daar een goed beeld van te hebben. Het is daarom belangrijk om de eigen situatie te weten. Het Ministerie van OCW deelt informatie op posters voor leraren en brengt de online tool¹⁶ onder de aandacht.

Conclusie

Dit kabinet werkt – in lijn met het Hoofdlijnenakkoord – aan het lonender maken van meer werken. Ik blijf samen met het onderwijs onverminderd hard werken om ervoor te zorgen dat meer leraren meer uren kunnen en gaan werken. Geen kans mag onbenut blijven. Het is één van de manieren om het lerarentekort aan te pakken. We werken «het goede gesprek» en de «beschikbaarheidstoelage» verder uit. Ook werken we toe naar kennis over wat bewezen effectief is met «meeruren-maatwerk mét een bonus». We blijven dus volop aan de slag om leraren te bewegen om meer uren te maken.

¹⁶ WerkZorgBerekenaar (nibud.nl).

Voor de zomer van 2025 informeer ik u over de gezette stappen. Ik roep besturen, scholen en leraren nadrukkelijk op om mee te doen. Pas het meeruren-maatwerk en de beschikbaarheidstoelage toe. Want leraren die meer uren maken: daar profiteert niet alleen de leraar van, maar vooral ook de leerling die het beste onderwijs verdient.

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
M.L.J. Paul